

הדרך לעזה: מבוא

יהונתן ניצן ושמשון ביכלר¹

2026

מונטריאול וירושלים

bnarchives.net / Creative Commons (CC BY-NC-ND 4.0)

א. השאלות והסיבות

הסיבה הישירה למלחמה בעזה ידועה לכול אדם נאור והיא מסתכמת במילים פשוטות: הכיבוש הישראלי המתמשך שגורם להתפרצויות מרי מחזוריות.

אם מחפשים סיבות ארוכות טווח יותר, אף הן מסתכמות במילים פשוטות: הקולוניזציה הציונית האגרסיבית בחסות המעצמות הגדולות מאז ראשית המאה ה-20, שגוררת את כלל מדינות המזרח התיכון לתוך מעגל הקונפליקט בין ישראל לבין סביבתה.

אבל הספר הזה אינו עוסק רק בסיבות הישירות למלחמות ולקונפליקטים הצבאיים בין ישראל לבין הפלסטינים ומדינות ערב. הספר מעוניין לספר על הדרך הארוכה שהובילה באופן בלתי נמנע (לכאורה) אל המלחמה בעזה. מדובר במסע בן ששת אלפי שנים שמקפל בתוכו הרבה יותר מאשר עטיפה חיצונית רעשנית המציגה מלחמת קודש בין מיליציות רבניות לבין מליציות איסלמיות.

כאן גם עולות שאלות שעד תחילת שנות ה-2000 לא היה נהוג לשאלן, לפחות לא בקרב המיינסטרים: האם ישראל הציגה במשך עשרות שנים דימוי כוזב של מדינה מערבית בעלת משטר דמוקרטי חילוני, בעוד שבמעמקים בערו יסודותיה הכנסייתיים גזעניים ואך חיכו לזמנם?

האם ההיאחזות העיקשת של ישראל בשטחים הכבושים בגדה המערבית, ברצועת עזה ובגולן, מאז מלחמת יוני 1967, נעשתה מסיבות ביטחוניות למיניהן, או שלמעשה, היה כבר

1 חיבור זה מציג את ספרנו, הדרך לעזה: על משטרי הכוח וכנסיות האל העליון היחיד (2024).
<https://bnarchives.net/id/eprint/841>

מלכתחילה מדובר בכיבוש, בהתנחלויות, בנישול הפלסטינים, ולבסוף, בטיהור אתני, כפי שמצהירות בגלוי, רשמית ולא רשמית, דמויות מפתח בממשלי ישראל מאז ראשית המאה ה-21?

האם הממשלות הישראליות במאה ה-21 מורכבות ממפלגות ומדמויות צעקניות מן הימין הרדיקלי והדתי-לאומני רק בגלל הסדרים קואליציוניים, או משום שרוב האזרחים הישראליים המגדירים עצמם כיהודים, הינם ימניים התומכים בגלוי או בהסכמה פסיבית בכיבוש ובטיהור, ובסופו של דבר נאמנים לצווי הכנסייה הרבנית?

עוד בשנות הששים של המאה ה-20 היו בישראל אנשי שמאל (כמו תנועת מצפן) שטענו כי הציונות בנויה מיסודה כתנועה קולוניאליסטית המנשלת את הילידים ומתאימה עצמה לשירות האינטרסים של המעצמות.² הציונות, כך טענו אנשי השמאל, אימצה כל אידיאולוגיה שרווחת בתקופתה: סוציאליסטית בתחילת המאה, אטטיסטית באמצע המאה, פשיסטית בסוף המאה וכנסייתית זהותנית במאה ה-21 – כל זאת, כדי לגייס אמצעים למען מטרותיה הטבועות בה. זאת אף הגרסה שאומצה כיום על ידי אקדמאים רבים בעולם.

לעומתם, היו גם אנשי שמאל אחרים שהצביעו על צמתים רבים במאה השנים האחרונות בהם היו ניסיונות בשני הצדדים, הן בקרב הפלסטינים והן בקרב הישראלים, למתן את הסכסוך ולהגיע להסדר משותף, אם כמדינות נפרדות ואם כפדרציה.³

אבל מאז תחילת המאה ה-21, הסכסוך, שנחשב בעבר לקונפליקט מדיני-לאומי, החל להצטייר כמלחמה גורלית בין דתות ותרבויות, בתוספת פעולות משיחיים, שמשכו את מיטב תקשורת הבידור העולמית. יתר על כן, הסתבר שהסכסוך אינו מקומי בלבד ואינו מצטמצם דווקא בגבולות המזרח התיכון. הקונפליקט התפתח על רקע עלייתן של אידיאולוגיות ותנועות ימניות ודתיות בעולם, ובעיקר, הוא התפתח כתוצאה ממימון כבד ושיטתי שנתן תנופה בין השאר לעליית החמאס ולמיליציות המתנחליות-רבניות.

כבר בשנות ה-90 של המאה ה-20, עם הופעת הסיסמאות האופוריות על הגלובליזציה, על "שלום של שווקים" וההתנבאויות על "קץ ההיסטוריה", הופעלו במרחן נוגדנים פוליטיים. החלו להתפשט הרהורים ממסדיים מעין-פילוסופיים אודות "התנגשות ציביליזציות". מכוני מחקר שמרניים הפיצו שפע מאמרים אודות התפרקות הסדר הישן והטוב שכפו שתי המעצמות ועל הכניסה המסוכנת לעידן של חוסר יציבות ואולי אף של כאוס. בעיתונים רווחו כתבות מלומדות שהסבירו כיצד הגלובליזציה של השווקים תביא לעלייה בסכסוכים אתניים.⁴ הרהורים אלה הצטרפו להגיגים אנטי-פילוסופיים שרחשו ברקע עוד קודם לכן ובאו מן הצד הרדיקלי האנטי ממסדי לכאורה. בספר הנוכחי כרכנו אותם בחבילה אחת ששמה "פוסטיזם". החבילה, שהחלה כ"פוסט מודרניזם" בשנות ה-70 ופרחה בשנות ה-80, התיימרה בראשיתה להוות מעין המשך לאקזיסטנציאליזם ותחליף הכרחי למרקסיזם התשוש. עד מהרה היא הפכה באמצעות סבסוד ממסדי כבד לוורוס אלים שהתפשט ברחבי האקדמיה, בעיקר

2 אור ומחבר (1961).

3 נמרוד (2000); אדיב (2017); Adiv (2022).

4 Huntington (1993).

בענפי הרוח והחברה. הווירוס פיתח גידולים הרסניים, שבראשם מצויים "לימודי התרבות" ושהומרו ל"פוליטיקת הזהויות" (שמם האמיתי הוא לימודי דוקטרינות הגזע).

השאלה היא, אם כן, האם הרקע ל"מלחמות דת" או ל"מלחמות תרבות" בגוונים שונים כבר היה קיים ומוכן לפעולה בתחילת המאה ה-21 וחיכה לניצוץ בלבד? התשובה כנראה חיובית. ברחבי העולם התפשטו במהירות מלחמות חדשות – כמו ביוגוסלביה לשעבר, בקונגו, ברואנדה, בסודן, בסומלי, בצ'צ'ניה, באפגניסטן, בארה"ב (עם התקפות טרור שהבולטת בהן הייתה הרס מגדלי התאומים בניו-יורק), בעירק, בלוב, בבנגל, בנגורו-קרבאך, בסוריה, בספר הכורדי בתורכיה ועוד.

מלחמות גלובליות אינן עניין חדש. הן רק מוגדרות ומוכתרות בתוויות חדשות. וכך, בתחילת המאה ה-20, היו אלה המרקסיסטים שהצביעו על הקפיטליזם "הבשל" שעבר מין מוטציה "פיננסית", וזאת דחפה לאימפריאליזם, ומשם נפתחה הדרך למלחמות העולמיות. זה היה ניתוח מטריאליסטי שהפך לקונצנזוס בחוגי האינטלקטואלים בעולם, לפחות עד שוך מלחמת וייטנאם בשנות ה-70. עיקרו של התסריט: קפיטליזם סובל מ"עודפי הון", שהופכים להשקעות בחימוש ובהתפשטות צבאית, בחרחור מלחמות, בהשקעות סרק ובבזבוז מוסדי.

בסוף המאה ה-20, קרסה רוסיה "הסובייטית" שהתיימרה להציג אלטרנטיבה לקפיטליזם, ואז כשהיה ברור לכול כי "הקפיטליזם הפיננסי" שולט בכול, פתחו הפוסט-מרקסיסטים במסלול חדש. הם נטשו את התיאוריות המטריאליסטיות וסיפקו "נראטיבים" תרבותיים על "פוסט-קולוניאליזם" וקונפליקט נצחי בין "ההגמוניה" של העולם "המערבי" לבין העולם הפריפריאלי לשעבר הנלחם על זהותו התרבותית.

ומה עם הקפיטליזם? הוא הפך לחוצץ כלכלי עוין שמוטב לקלל אותו מרחוק בעזרת סיסמאות ולחשים הלקוחים מן הארסנל הישן של הכרזות המרקסיסטיות מעידן המלחמה הקרה.

הספר הזה מציג גישה תיאורטית היסטורית השונה מיסודה מן האסכולות והאידיאולוגיות השליטות, הליברליות, המרקסיסטיות והפוסט-מרקסיסטיות. הליבה התיאורטית וההיסטורית הבסיסית בספר היא משטרי הכוח בכלל והמשטר הקפיטליסטי בפרט. ממנו, ממשטר הכוח הקפיטליסטי, נובעות ומתחוללות "מלחמות הדת" (הפוסט) מודרניות, "התנגשות הציביליזציות", והמלחמות האתניות הכוללות, בין השאר, את המלחמה בעזה.

כיצד? את זאת הספר הולך לגולל.

אבל תחילה, מהו המשטר הקפיטליסטי?

ב. מהות המשטר הקפיטליסטי

המוסכמה הרווחת היא שקפיטליזם הוא מין "שיטה כלכלית" המבוססת על "כלכלת שוק", שמסביבה ניצבים כל מיני מוסדות וארגונים בעלי תארים פוליטיים, תרבותיים, אתניים ואחרים מסוגים שונים. כמו כן מקובל שבקפיטליזם קיים מוסד כלכלי חשוב בשם "הון".

כולם יודעים שההון הוא מין קרן לצבירת עושר בידי פרטים ותאגידים. בעיני מומחים אקדמיים, ההון הוא מכונות, ציוד ומבנים, קווי ייצור וטכנולוגיות. להון יש פריזם ופעילותו היצרנית מצטברת ומשתקפת בפניננים, בעיקר בשוק ניירות הערך.

מאז קרל מרקס הירבו לתאר את ההון כ"אמצעי ייצור", ואת הקפיטליזם כ"אופי-ייצור קפיטליסטי". כוונת המרקסיסטים הייתה שההיסטוריה האנושית מבוססת על ייצור ועבודה, ומאופיינת במשטרי ייצור שונים, המובחנים על פי צורות ארגון הייצור ודרך ניצול העבודה. הקפיטליזם לפי מרקס, מאופיין בהון שהוא המוסד הכלכלי המרכזי בתוך ספירת "מבנה התשתית". ההון מארגן את הייצור וניצול העבודה בדרך יעילה יותר ממשטרי ייצור קודמים. הפוסט-מרקסיסטים העבירו את הייצור לשדות התרבות, הפוליטיקה ולשאר "מבני-העל" (או ההיפך, הורידו את התרבות והאידיאולוגיה הפוליטית אל קווי-הייצור), ודיברו בידענות מוחלטת על "הון סימבולי", "הון פוליטי" ועוד מיני הון.

התיאוריה שלנו אחרת. על פי תיאוריה זאת, המכונה "הון-כוח" (Capital as Power, or CasP), הקפיטליזם אינו "שיטה כלכלית" או "כלכלת שוק". הוא גם לא משטר ייצור או צריכה. הוא אף אינו "נראטיב כלכלי" או "תרבותי", ולא של זהות גזעית, מינית או אחרת. על פי התיאוריה שלנו הקפיטליזם הוא אופי-כוח (mode of power). ההיסטוריה האנושית הינה שרשרת של אופני כוח נבדלים. כל אופי-כוח אוצר בקרבו את יחסי השליטה הכרוכים באידיאות הכוח המקובלות. אידיאות אלה מתארות את סדר הדברים בטבע-חברה ומלגטמות את יחסי הכוח ומבנה השליטה באותו אופי-כוח.

ההיסטוריה האנושית, משמעותה אם כן, היסטוריה של יחסי-הכוח שמשתקפים באידיאות הכוח המשתנות, המוחדרות בתודעת נתיני המשטר. אופי-הכוח ואידיאות הכוח הינם בלתי נפרדים. הם שני צדדים של אותה מהות.

בסוף האלף החמישי עליה במסופוטמיה לראשונה אופי-כוח חדש: המדינה המלוכנית. משטר זה נשא בחובו יחסי כוח חדשים שבתוכם היו כרוכים אידיאות כוח חדשות שעד אז המין האנושי טרם הכיר. מאז מסופוטמיה עלו אופני כוח אחרים. אופי-הכוח האחרון שנכפה על החברה האנושית הוא (בינתיים) המשטר הקפיטליסטי. משטר זה עבר כמה שינויים במבנה יחסי השליטה ועמו השתנו אידיאות הכוח הנהוגות.

ג. ההיסטוריה של משטרי הכוח

ההתחלה כאמור הייתה במסופוטמיה. שם נוצר משטר מדיני שמיסד יחסי שליטה היררכיים אלימים. במרכז ניצבו ארמונות מלוכה ולידם מקדשים שבהם התקיים פולחן להיררכיות האלים המלוכניים.

באופן מעשי, משטר זה כלל משמרות פרטוריאניים, חיילים, עבדים, אריסים וסוחרים, שהיו רכיבים חדשים בחברה המדינית החדשה, ואליהם התווספו קסטות של כוהני מקדש וחכמי ארמון שקידשו את הסדר המלוכני, הארצי והשמימי. שליטה בתודעת הנתינים הייתה כרוכה בכל האימפריות העתיקות בהשלטת פולחן האלים המדיניים שבראשם ניצב אל עליון מאיים, שבדרך כלל היה גלגולו של אל השמש. תוך זמן קצר הלך והתפשט המודל שמוסד

בדלתות של הנהרות הגדולים בעולם. אלה היו אימפריות שמש שבראשם עמדו מלכים אשר גילמו באישיותם את אלי השמש. בכל האימפריות המלכותיות ניצבו מקדשים לאל עליון שכוהניהם קיבלו זיכיון בלעדי על פולחן שמירת הסדר המלכותי ונטיעת יראה בקרב הנתינים. מקדשי אל עליון אלה התגלגלו והפכו מאז האלף הראשון לספירה הנוצרית ועד למאה ה-21 לכנסיות מדיניות: הכנסיות הנוצריות, המוסלמיות והרבניות. הן הותאמו ליחסי השליטה באימפריות ששררו ברחבי המזרח ואירופה באלף השנים הבאות: הבולטות בהן היו האימפריות הביזנטית, הח'ליפיות האיסלמיות, העות'מנית והאימפריות האירופיות, מרוסיה ועד לבריטניה. הכנסיות הללו המשיכו והתאימו עצמן למשטר הקפיטליסטי שהתפתח באירופה מאז המאה ה-14, ופעלו בשירותו כחלק מהתפשטות המעצמות האימפריאליות באסיה, אפריקה ואמריקה. בסופו של הגלגול הן פועלות כחלק אינטגרלי מן הקפיטליזם הגלובלי של המאה ה-21.

למרות כל השינויים שעברו המשטרים והכנסיות, בתוכן הן נותרו עם כמה מהיסודות המשותפים: כולן מבוססות על הטרונומיה, כלומר, הן משליטות באמצעי הפחדה, בלימה ודיכוי, חוקים ודרכי מחשבה שמקורם מחוץ (הטרו) לבני האדם. כל זאת להבדיל מחברה אוטונומית שחוקיה נעשים באופן עצמי (אוטו) והאידיאות מודעות לעצמן כאידיאות אנושיות. כול הכנסיות דורשות מן המאמינים אמונה צייתנית בכוהני האל העליון הכנסייתי ובהיררכיה הכנסייתית. הן מטיפות לעליונות גזע המאמינים באל הכנסייתי על פני המאמינים של הכנסיות המתחרות. הן מנפיקות בשיטתיות איומים על הנתינים בעושים בעולם הזה ובעולם הבא. הן מפיצות תעמולת שנאה נגד "זרים", "כופרים", ובעיקר נגד אתאיסטים (פגניים). כחלק מקידוש הסדר המדיני ההיררכי, הן כולן אוכפות את שיעבוד האישה, מטיפות לנחיתותה ומצדיקות את דיכוייה.

מעל לכל בולט בכנסיות הרכיב החשוב ביותר: חתירה לזיכיון בלעדי ביחסי השליטה בנתינים בתמורה לתמיכה במשטר. משום כך, כולן דורשות כניעות וצייתנות להיררכיה המדינית ולסדר השליט, כל עוד הכוהנים קיבלו מהשליטים זיכיון לנהל את מאמיני הכנסייה. בספר אנו עושים אבחנה בין "דת" לבין "כנסיה". דת הינה אוסף אמונות של קהילה או יחידים. היא יכולה גם להיות אמונת אדם יחיד או קהילה באידיאות ועקרונות חילוניים, כגון בכוחם של חוקי הטבע, או באידיאות ופולחנים מדעיים.

כנסייה לעומת זאת, היא ארגון פוליטי בעל פולחנים נוקשים, החותר לקבל זיכיון ליחסי שליטה מדיניים. יתכן שהכנסייה תהיה באופוזיציה, אך תמיד היא תחתור להמיר את השלטון המדיני הקיים במשטר מדיני שבו היא תוכל לקבל זיכיון. בקצרה, דתות יכולות להתקיים ואכן מתקיימות באוטונומיה קהילתית. לעומת זאת, משטרי הכוח אינם יכולים להתקיים לרגע ללא הנקסוס הכנסייתי, כולל אמונות מאורגנות ופולחנים מדיניים של לאומנות, דוקטרינות גזע, טכנולוגיה ומדע מדיני (מגויס).

הראשונה שקיבלה זיכיון מדיני הייתה הכנסייה הנוצרית. היא החלה ככת מזרחית כנועה ונרדפת שפעלה בקרב שכבות עממיות באימפריה הרומית, אולם מרגע שכוהניה קיבלו זיכיון מקיסרי ביזנטיון היא הפכה לכנסייה המשתלבת בהיררכיה של האימפריה ובמהרה גילתה את

מלצעותיה, ברודפה את הכתות המתחרות, ובעיקר את "הכופרים" והפילוסופים הנאורים "הפגניים".

השנייה הייתה הכנסייה המוסלמית. מלכתחילה היא הייתה משולבת בשושלות המלכים (הח'ליפים), ואף שהתפצלה לכנסיות מתחרות (בעיקר השיעית והסונית), היה זה פיצול שנבע מעימות על זיכיונות בלעדיים שהעניקו לכוהנים שושלות מתחרות שקרעו וחילקו את האימפריה. מכל מקום, היא נותרה משולבת עמוקות בשושלות המלוכותיות באימפריות הערביות-פרסיות-תורכיות-מונגוליות שהשתלטו במחזוריים על המזרח וצפון אפריקה.

השלישית ביניהן, הכנסייה הרבנית, חיפשה מראשיתה חסות מלוכנית יציבה כדי לזכות בשליטה על נתיניה. משום שחסרה בסיס מדיני יציב, היא נזקקה יותר מהמתחרות למניפולציות של רמייה והפחדת המאמינים. היא גם נחשבה לגמישה ולאופורטוניסטית מכולן במאמציה לזכות בזיכיון מדיני, שיאפשר לה לשלוט במאמינים תמורת שירות השליטים ואכיפת הסדר המדיני. הכנסייה הרבנית טענה שהיא הממשיכה הלגיטימית לשושלת כוהנים אשר ניהלו בתקופת האימפריה האשורית באלף הראשון לפנה"ס פולחן במקדש ירושלמי לאל בשם יהוה, קשר מפותק ביותר מבחינה היסטורית. אך גם במקדש ירושלמי זה התקיים הסדר לפיו העניקו שליטי העיר-מלוכה זיכיון למשפחת כוהני המקדש תמורת קידוש השושלת בארמון המלוכה. ההסדר המשיך בתקופת האימפריה הפרסית במאה החמישית לפנה"ס. אז השיגו הכוהנים במקדש הירושלמי זיכיון מטעם המלך הפרסי לכפיית הפולחן היהודאי בכוח הזרוע על הנתינים בפחוות יהודה. בתמורה העניקו הכוהנים למלך הפרסי תמיכה מתרפסת ללא תנאים, בהחליפם בקלילות את הפטרונים הירושלמיים הקודמים משושלת דוד שאכזבו, ב"משיח" פרסי חדש.

יותר מאלף שנים חלפו מאז עידן המקדש הירושלמי, והדפוס המוכר חזר. הכנסייה הרבנית התגבשה עם התמסדות הפיאודליזם באירופה והתבססות משטרי הח'ליפיות במזרח. במרוצת האלף השני לספירה הצליחה הכנסייה הרבנית לשלוט בקהילות היהודיות בחסות השליטים המקומיים והמדיניים. הרבנים כפו את הסדר הרבני-פיאודלי והזהות היהודית-רבנית בקרב נתיניהם בח'ליפיות בספרד, בנסיכויות אירופה ובאימפריה העות'מנית. כמו עמיתיהם, כוהני הכנסיות הנוצריות והאיסלמיות, הם הפכו לחלק ממעמד בעלי זכויות הפטור ממסים ושירותים מדיניים שונים.

אבל כל ההסדרים הללו החלו להזדעזע כאשר במאה ה-14 לספירה עלה אופי-כוח חדש: הקפיטליזם.

ד. אופי הכוח הקפיטליסטי⁵

ההתחלה הייתה בערי צפון איטליה שהיו שרויות במלחמות מתמשכות והפעילו יחסי שליטה מסוג חדש כדי לארגן ביתר יעילות את גיוס ואחזקת הצבאות ומימונם. הם הניעו את המודל הראשוני של הקפיטליזם שהכיל את המרכיבים החשובים להיווצרות ההון: מכירת אגרות חוב

5 בהרחבה על אופי הכוח הקפיטליסטי, ראו: ניצן וביכלר (2022).

(אג"ח) לתשלום לצבאות שכירי החרב ולקבלני הציים. החוב גויס על בסיס צפיות להכנסות עתידיות שיזרמו מגבייה סדירה של מיסים בעתיד, כלומר על בסיס אמון (קרייט) בעוצמתו הסמויה ובכוח אלימותו הגלויה של הממשל לאכוף איסוף מס. זאת הייתה התחלת הקפיטליזציה – הפולחן המרכזי במשטר הקפיטליסטי. קפיטליזציה של כושר האלימות ויכולת האכיפה של ערי המדינה בצפון איטליה – אלה היוו את נקודת הפתיחה אשר ממנה החל לשעוט אופי הכוח הקפיטליסטי במוטטו את המשטרים הפאודליים.

הקפיטליזם אם כן הוא אופי כוח חדש יחסית אשר יחסי השליטה הסבוכים שבו זוכים להסתבכות והסתעפות בלתי פוסקות, אולם כולם מובנים ומרוכזים סביב מוסד ההון, וגרעין השליטה המרכזי בו הוא יחידת התאגיד-מדינה.

ההון אינו מוסד "כלכלי" הכבול לתחום הצר של ייצור וחליפין של סחורות (כגרסת הדוקטרינה הליברלית השלטת). הוא אינו אובייקט מטריאלי ואף לא סוג של יחסים חברתיים המוטבעים בקווי הייצור (כגרסת הדוקטרינות המרקסיסטיות). ההון לפי תיאוריית CasP, הוא מוסד שמרכז את יחסי השליטה של המשטר, ובין השאר הוא מאפשר לשלוט בקווי הייצור, במלאי הסחורות ובעבודה השכירה.

להבדיל מהדוקטרינה השלטת, על פי תיאוריית CasP ההון אינו מפעלים, תעשייה, בניין או מכרות, והוא אינו מוגבל לבעלות ושליטה בהם. ההון פרוש בכלל מרקמי החברה הקפיטליסטית. יתר על כן, "הכלכלה" – כלומר העבודה, הידע, הייצור והפיריון – אינה מפיקה רווח. רק *היכולת לשלוט* (בין השאר, בהיררכיות הייצור והצריכה) היא הסיבה לרווח. רווח לא מפיקים ולא מייצרים. רווח נוצר מן הכוח לחלק-מחדש הכנסות.

הון מכל סוג – ריאלי, פיננסי, תרבותי, ושאר תארים – הינו חסר פיריון ואינו מייצר מאומה. גם טכנולוגיה אינה מפיקה רווחים. טכנולוגיות הלווין, השרת, המחשב, הסיב האופטי, הסלולר, ושידורי הטלוויזיה – כל הטכנולוגיות הללו אינן "מייצרות רווחים" ואינן "עושות כסף". לעומת זאת הבעלות והשליטה על נכסים (כולל נכסים טכנולוגיים וידע אנושי) מקנה לבעלים ולשליטים את היכולת הלגלית והמעשית להפקיע הכנסות לטובתם, כלומר, את הכוח (והסמכות) לחלק-מחדש רווח מתוך ההכנסות בחברה האנושית.

ההון בעיני הבעלים-שליטים אינו איסוף חלקיקי עושר כמו שתיארו זאת האידיאולוגים הבורגניים ברומנים ובספרי העיון של המאה ה-19. ההון בעיני השליטים בקפיטליזם התאגידי מיצג אך ורק את מצרף הציפיות לרווחים בעתיד, אותם ינכסו מכוח הנכסים שבבעלותם-שליטתם. ההון הוא *הקפיטליזציה* של הציפיות לרווח המוקנות להם מכוח בעלותם-שליטתם בניירות-הערך התאגידיים.

אופי-הכוח הקפיטליסטי כרוך באידיאות כוח חדשות. באופי הכוח המלוכני הישן, התגלם הכוח באלי שמש אכזריים, מאיימים ובלתי צפויים במקדשים אשר שיקפו את שיטות השליטה בארמונות האימפריות. באופי הכוח הפיאודלי הכוח לבש צורה של אל מטפיזי כל יכול חובק עולם המנהל פוליטיקה מדינית ואישית של מחילות ועונשים באמצעות סוכניו הכנסייתיים.

עם צמיחת הקפיטליזם הכוח קיבל צביון אונטולוגי והחל להיחשב לישות טבעית, הפועלת כחלק מחוקי הטבע. אלה היו אידיאות שנבעו ממהפכת הנאורות אשר הייתה כרוכה במשטר המתפתח החדש. הכוח הפך לגורם עצמאי, כמו כוח הגרביטציה או הכוח האלקטרומגנטי,

כוח הפועל על דברים. עצמאותו של הכוח החילוני מתגלית כבר בתפיסה המכנית של ההיסטוריה האנושית אצל הוגים חילונים כמו ניקולו מקיאוולי ותומאס הובס.

מאז תמונת העולם של יוהנס קפלר, עלתה באופן לא מודע התפיסה היחסית-כמותית של הכוח, ומכאן ואילך, הכוח נמדד באמצעות חישוב תוצאות ההתגברות על ההתנגדות לו. יתר על כן, בניגוד ליחסי השליטה בעבר, באופי-הכוח הקפיטליסטי אידיאת הכוח מופיעה לא כישות ייחודית העומדת בפני עצמה, אלא כיחס אוניברסלי-כמותי בין רכיבים משתנים.

מנוקדת מבט זו, כוח במשטר הקפיטליסטי אינו מופעל על אוסף של יחידים, כמו שמציגות הגישות הליברליות המסורתיות, אלא הוא יחסים כמותיים בתוך רשת היררכית רב ממדית, שמרוכזת במרכזי כוח דומיננטיים, או בלשון פוליטית: יחסי המעמד השליט וקבוצות הנשלטים.

בעיני השליטים, הכוח בכללותו משתקף במידת היכולת להכניע את הנתינים, כלומר בכוחו של המשטר להתגבר על שלילת הכוח. בלשון מעשית: במידת כושרו להרתיע את הנתינים מפני התמרדות, מפני אי ציות, מפני אי השתתפות בפולחן השליט. ביכולתו לעורר בהם חרדה מפני אי תשלום מס – וכל זאת במונחים כמותיים מוניטריים.

משמעות הכוח, בעידן הקפיטליסטי, אינה חיובית אלא תמיד שלילית. משום כך, בקפיטליזם, יחסי השליטה הדינמיים משתקפים במחיר ההון (הדיפרנציאלי – כלומר, במחיר יחסית להיררכיית המחירים האחרים).

מחיר ההון היחסי משקף למעשה את יכולת השליטים להפקיע הכנסות ולחלק-מחדש נכסים. יכולת זאת נובעת לא מיכולת חיובית לייצר, להמציא, להגות, להפיק טכנולוגיות, להוסיף משהו חדש לרווחת החברה האנושית – אלא מן הכושר לאיים על הייצור, לשלול את הסדר החיובי ולשבש את הקיום האנושי.

באופן מעשי: כוחם של צבירי תאגיד-המדינה כמו אמזון, אלפבית, אנבידיה ומיקרוסופט למנוע את השימוש בסחורות ובטכנולוגיות, או עוצמתם לבלום את הידע שבבעלותם, ויכולתם לשבש את השימוש בתשתיות שבשליטתם – הוא הבסיס לכושרם להפקיע רווחים. מחיר הונם (הדיפרנציאלי, כלומר, הקפיטליזציה של רווחיהם ביחס לקפיטליזציה של קבוצות אחרות) משתנה על פי השינוי ביכולתם היחסית לאיים בהשבתת מארג הייצור והתשתית של הלווין, השרת, המחשב והסיב האופטי, ובמידת כושרם לממש איומים אלה. הם יכולים להפריע לזרמי ההלוואות והמשכנתאות, למנוע נגישות לתרופות, לחסום ולחבל בזרימת סוגים שונים של תקשורת ואנרגיה, לשבש את תודעתם וכוח רצונם של היחידים. בקצרה – יחסי השליטה בקפיטליזם נמדדים כמותית במחירי ההון היחסיים, ומחיר זה נקבע על פי הכוח להתגבר על ההתנגדות לחסימה, לגבור על הניסיונות לעמוד נגד השיבוש וההשבתה של רשת התאגידים המדיניים, בכלל תחומי הקיום האנושי.

מכאן מובן שהשליטה התאגידית מקפלת בתוכה בהכרח את הארגונים הממשלתיים-צבאיים השותפים לכושר האיום על הנתינים. בלעדי איום זה אין משמעות ל"שוק החופשי" ואין קיום להון ולמחירו "התחרותי". למיקוסופט אין ערך בלי השתלבות התאגיד במערך המדיני-צבאי בעולם. לפייסבוק, לטיק-טוק ולשאר תאגידי התקשורת "החופשיים" אין שום

ערך ואחיזה בסין או בשאר העולם אלא אם הם משתלבים במערך האיום של הממשלים על נתיניהם.

באופני-כוח קודמים, יחסי השליטה היו מקומיים והתבטאו באופן אישי ומטריאלי (ארמון מלוכה או נסיכות שהחזיקו בכמות עבדים וצמיתים באמצעות כמות מוגבלת של חיילים וקבלני אלימות כמו אבירים-סמוראים-ממלוכים). בקפיטליזם, לעומת זאת, ההון הינו מופשט, אנונימי, לא אישי, וניתן לסחירה ביחידות אוניברסליות. מכאן, שמשמעות "הגלובליזציה" היא שלראשונה בהיסטוריה ניתן לקנות ולמכור ברחבי העולם יחידות כוח המכניעות רשתות היררכיות המוניות של נתינים מבלי להפעיל אלימות ישירה וגלויה.

ה. הקפיטליזם והכנסיות החדשות

אופי הכוח הקפיטליסטי שהתפתח מאז המאה ה-14 באירופה לא תאם את פולחן הכנסיות הישנות. האל החדש, ההון, נבנה על טכנולוגיות שליטה חדשות ופולחני הצדקה אחרים, ואלה עמדו בסתירה למדינה המלוכנית-כנסייתית על פולחני האל העליון היחיד שנראו לשליטים החדשים כמיושנים ונלעגים.

המהפכה המדעית במאה ה-17 הייתה חלק ממהפכה פוליטית שמוטטה את המדינה הכנסייתית. האופי האוניברסלי והבלתי תלוי של המדעים החדשים תאם את ניחוחות האוניברסליות החילונית שהדיף ההון. אולם בעיקר, עלייתם של המדעים החדשים מאז המאה ה-17 נראתה מבטיחה אמצעים טכנולוגיים חדשים בשירות ההון. ואכן, ככל שהתקדם הקפיטליזם כך נראה המדע מאבד מן האוטונומיה שאפיינה אותו בתחילת דרכו. השליטים החדשים למדו לכוונו לצרכיהם, באמצעות מימון וניהול מטעם של ארגוני הידע והמחקר.

המהפכה הצרפתית שמה קץ רשמית ל"משטר הישן". היא הציגה מודל של מדינה חדשה, מדינה לאומית, המורכבת מיחידים תועלתניים ("אזרחים"), הממנים לכאורה את השליטים, ולידם פועלים בעלי עסקים ("חברה אזרחית") בלתי תלויים. המדינה הלאומית חיסלה את הזיכיון הכנסייתי ובעיקר ייסדה חינוך מדיני שהחליף את כוהני הדת. הנתינים זכו בחינוך לאומי בסיסי שהתאים להכשרת אזרחים פטריוטים אשר יגויסו לצבאות ההמוניים, שהחליפו את שכירי החרב מהעידן המלוכני. החינוך החדש גם הכשירם להיספג כפועלים שכירים בקווי הייצור התעשייתיים, שהיו אז במוקד יחסי השליטה הקפיטליסטיים.

במרוצת המאה ה-19 השתנה המודל ובתחילת המאה ה-20 הוא הפך ממדינה לאומית למדינה תאגידית, שבה הממשל והתאגידים עברו תהליכי ריכוזיות ויחסי השליטה התהדקו על המוני הנתינים שהצטופפו בכרכי ענק. השליטים החדשים של המדינה התאגידית נזקקו לנתינים מיומנים במגוון גדול של תחומי הקיום והטכנולוגיה. בני אדם מזן חדש זה נזקקו להשכלה מגוונת הרבה מעבר לחינוך "העממי" מתוצרת המהפכה הצרפתית. האזרחים צוו מעתה לקדש את פולחן הרציונליזם המכני, להעריץ מלומדים מקבלי פרסים מדיניים. הם צוו לסגוד לאלים חדשים "מודרניים", אלי ההשכלה והידע מטעם. הם הותנו לשאוף "להתקדם" באופן אינדיבידואלי במעלות ההיררכיה המדינית-תאגידית, משמע לייצר יותר, לצרוך יותר, ובעתיד אף להמיר עצמם ל"הון אנושי".

הכנסיות הישנות אמנם נסוגו אחור, אולם בקרב אנשי התחתית השתלבו פולחני הלאומניות והאמונות הפטריוטיות והתמזגו עם פולחני הכנסיות הישנות. אלה הפכו לכנסיות מדיניות לאומניות, המשלבות הוד פיאודלי ותפארת פטריוטית. יתר על כן, הכנסיות הישנות מצוות על המאמינים להרבות בצאצאים והדבר משרת עד ימינו את צרכי ההון הזקוק לעובדים לא מיומנים בשכר נמוך.

גם האימפריאליזם של המאה ה-19 שילב בין הכנסיות הישנות לחדשות, בין המיסיונרים של כנסיות האל לבין סרסורי ההון. מצד אחד, כבש ססיל רודס שטחים בדרום אפריקה למען החזון של רווחי ההון העתידיים, ומנגד הפיצו כוהני הכנסייה את בשורת ישו בקרב הילידים. בעבר הכנסייתי הישן, השלל שזרם מן השטחים הכבושים, כמו באמריקה הדרומית, נחשב למתת אלוהי, אבל בחסות כנסיות המודרניזציה ניתן היה לבזוז את המושבות בחסות מדעי הגזע למען פיתוח טכנולוגי של מחצבים וחומרי גלם חדשים בשירות עושר האומה. וכמובן, הכיבוש שימש גם מוצא לפתרונות תעסוקה למען נתינים נאמנים משכבות הביניים וכספק כוח עבודה ילידי זול וצייתן.

התקופה שלאחר מלחמת העולם השנייה, עידן המלחמה הקרה, הייתה הגרועה ביותר לכנסיות האל העליון היחיד בעולם. ניצחון בריה"מ והתפשטות הכנסייה הלניסטית החילונית בעולם, בעיקר בסין ובעולם הפריפריאלי, מצד אחד, ועליית "מדעי החברה" בעולם המערבי, מצד שני, לא בישר להן טובות. בשנות ה-50 וה-60 התפשטו בעולם אידיאות המודרניזציה, התיעוש, העיור, ההשכלה, בין אם הן היו בעלות אוריינטציה ליברלית או קומוניסטית. הכנסיות הישנות נחשבו לחלק ממנגנוני הדיכוי של שליטי העולם האימפריאלי, כחלק בלתי נפרד מן העבר השנוא, הקולוניאלי והטרור הקולוניאלי.

מנגד, עידן המלחמה הקרה ומדינת הרווחה-מלחמה שהוקמה נחשב לבעייתי מבחינת יחסי השליטה הקפיטליסטיים: הרבה מן המחסומים ההיררכיים והסדרי הסבוטז' שהתגבשו באופי-הכוח הקפיטליסטי עד המחצית הראשונה של המאה ה-20, התערערו בגלל הצורך בדמוקרטיזציה בחלוקת-ההכנסות, בחינוך ההמוני ובקניין. הסדרים חדשים אלה נקראו בשמות שונים, כמו סוציאל-דמוקרטיה, מדיניות קיינסיאנית, מדינת רווחה, אולם הם נעשו כדי למנוע חזרה אל משבר בנוסח שנות ה-30 של המאה ה-20, שערער את יחסי השליטה הקפיטליסטיים. מעל לכול ההסדרים הללו נועדו למנוע גלישת התודעה של אנשי התחתית חלילה אל תמיכה במדיניות תכנון דמוקרטית.

הסדר הפוסט-מלחמתי החזיק כ-30 שנה, אולם כבר בתחילת שנות ה-70 של המאה ה-20 בלטו הסדקים הראשונים שהתרחבו במהירות.

העולם הפריפריאלי הלך והתמרד, ולא שעה להסדרים שנקבעו מאז סוף מלחמת העולם השנייה. בווייטנאם ספג הצבא האמריקאי מפלה שסימנה את קץ העליונות האמריקאית בעולם. אבל גם בגוש הסובייטי החלו מרידות בקרב הגרורות, שהסתיימו בפלישות הצבא הרוסי לצ'כוסלובקיה ולאפגניסטן.

בארה"ב ובמדינות המערב המרכזיות של הסדר הקפיטליסטי החל מרי של קבוצות רדיקליות, ומעל לכולן מרידות של קבוצות וארגונים אתניים. הפשיעה הרקיעה ומספר

האסירים הרשמי היה הגבוה בעולם.⁶ ההסדרים הקיינסיאניים אשר שמרו על חלוקת ההכנסות והצמיחה התערערו והחלו להסתמן משברי מיתון ואינפלציה, שביתות תעשייתיות, מחאות והפגנות וקרעים פוליטיים.

הלגיטימציה של שליטי המשטר הלכה ושקעה ואילצה אותם להקצות יותר ויותר משאבים לדיכוי ולתמרון התודעה. באופן כללי, נראה היה שבסדר הקיים, הצבר הדיפרנציאלי של ההון הדומיננטי הלך והתקרב לגבולות הכוח שלו. זה היה הרקע לפתיחת העידן הניאו-ליברלי של תצ'ר ורייגן וחסול מדינת המלחמה-רווחה.

אידיאולוגים מטעם, כמו מילטון פרידמן וחבורת "אסכולת שיקגו", אשר מומנו וטופחו במשך שנים בידי קבוצות ההון הדומיננטי, הציבו את התיאולוגיה הניאו-ליברלית. הדוקטרינה המוניטריסטית פרי תוצרתם, מוסדה לחלוטין באוניברסיטאות ושלטת במאה ה-21 בתודעה הכלכלית-פוליטית במזרח ובמערב ללא עוררין.

המשמעות המיידית של הקפיטליזם החדש הייתה, באופן מעשי, הורדה דרסטית במיסים האפקטיביים של קבוצות ההון הגדולות, קיצוץ בתקציבי השירותים הציבוריים, צמצום הגירעונות הממשלתיים, מכירת הנכסים הממשלתיים המרכזיים ל"יזמים פרטיים" – בדרך כלל, משום מה, למקורבים – ובעיקר חלוקה מחדש של הכנסות ונכסים לטובת ההיררכיה השליטת.

מאז שנות ה-2000 הלך והתגבש המבנה המוסדי של יחסי השליטה החדשים. השליטים החדשים אינם יכולים להסוות עוד את המבנה האוליגרכי הקשיח שמאפיין את אופי הכוח הקפיטליסטי.

השליטים זקוקים אם כן לפולחן המקדש את חלוקת ההכנסות והנכסים המקוטבת. וכך, נזרק הצדה מודל המדינה הלאומית הליברלית שהוקם בעת המהפכה הצרפתית. במקומו צומחת המדינה האוליגרכית החדשה, שהילידים אמורים לקדש את מוסדותיה. אידיאת "השוויון" הלכה והתפוררה, לאחר שאידיאות הקדמה והרציונליות כבר סולקו מהשטח.

באזורים הפריפריאליים בעולם, שבהם מודל המדינה הלאומית מלכתחילה לא הגיע לבשלות, שם התפרקות המדינה לובשת צורות שונות, כולל מלחמות בין מחוזות, בין שבטים, בין מיליציות אתניות, בין מיליציות כנסייתיות, או בין כנופיות פשע.

כנסיית הרציונליות והקדמה של שכבות הביניים שקעה, והידע הטכנולוגי והתהליך המדעי נשלט היום לחלוטין בידי ההון הדומיננטי. כנסיית הפוסטיזם שהשתלטה על האוניברסיטאות הולכת ומכחיזה את המחשבה המדעית והפילוסופית האוטונומית. היא מקדשת את מלחמות הגזע ("פוליטיקה של זהויות"), את תרבות הרמייה הפוליטית, את השתלטות ההון על התקשורת וההשכלה, ההמונית והגבוהה. מנגד, בקרב אוכלוסיות התחתית צומחות וגדלות, הולכות ומשתלטות מחדש הכנסיות המדיניות הישנות, שלמדו להסתגל היטב ולהשתלב ברוח הפוסטיסטית ועליית ה"בינה המלאכותית" המשטחת את שאריות המחשבה הביקורתית. הן משגשות בלבוש חדש שמחזק במימון תאגידי מדיני. לנוכח הירידה בשיעורי הילודה,

ההטפה המחודשת של הכנסיות המדיניות הישנות לריבוי ילדים בקרב אנשי התחתית משתלבת היטב בצרכים החדשים של מדינת ההון החדשה.

בספר אנו מציגים שני מדדים האומדים את החשיבות היחסית של האמונה הכנסייתית מול החשיבה הרציונליות לאורך ההיסטוריה של הדפוס ב-400 השנים האחרונות. המדדים מציגים שני ז'רגונים מנוגדים בספרים באנגלית שפורסמו בכל שנה: ז'רגון כנסייתי של אל עליון יחיד (biblical jargon) מול ז'רגון רציונלי אנושי (economic jargon).

המדד הראשון מסמן את האמונה הפאסיבית והצייתנות ליחסי השליטה והשני מסמן את הניסיונות של החשיבה האנושית להסביר בהגיון תועלתני את המציאות המשתנה.

על פי המדדים, נראה שכאשר החלה תקופת הנאורות הליברלית בשלהי המאה ה-17, הז'רגון הכנסייתי עדיין שלט. הדומיננטיות הכנסייתית במאה ה-17 התבטאה בכך ששכיכות הז'רגון הכנסייתי בספרים הייתה גדולה פי ארבע מזו של הז'רגון הרציונלי. אולם מאז, ככל שהמודרניזציה (או הקפיטליזציה) התקדמה, הז'רגון הכנסייתי הלך ושקע עד שהגיע לפחות משליש מהז'רגון הרציונלי בשנת 1980. נראה אם כן, שהשכבות הדומיננטיות אימצו יותר ויותר את הז'רגון הרציונלי ומדד הכנסייה שקע ונותר איתן רק בקרב שכבות התחתית.

1980 הייתה גם שנת השיא של שקיעת המבנה של יחסי השליטה במשטר הקפיטליסטי. היה זה מבנה שהתבסס על מדינת הרווחה, ושקיעתו התבטאה בשפל הגדול של ההכנסות והרכוש בתוך סך הכנסה והרכוש האישי של המעמד העליון בארה"ב. זאת גם הייתה השנה בה הגיע הז'רגון הכנסייתי לתחתית, בעוד הז'רגון הרציונלי טיפס לשיא כל הזמנים.

ואז התהפכו המגמות: מאז, השכיכות של הז'רגון הכנסייתי נסקה וזו של הז'רגון הרציונלי קרסה. יתר על כן, הספר מציג קשר סטטיסטי חזק בין חשיבות הז'רגון הכנסייתי מצד אחד ובין החלוקה-מחדש של ההכנסות והנכסים לטובת ההון הדומיננטי ובעליו מצד שני.

ואכן, כל הסדרות המוצגות מראות ששנת 1980 הייתה שנת המפנה של משטר ההון: עם עלייתם המחודשת של רווחי ההון הדומיננטי, צמח מחדש הז'רגון הכנסייתי.

הדרך אל המלחמות הכנסייתיות במאה ה-21 נסללה.

ו. הדרך הסלולה לעזה

בתום מלחמת העולם הראשונה, עברו נתיני המזרח התיכון המרה לסדר חדש. האימפריה העות'מאנית הישנה פורקה וחלקיה הותכו למין פסיפס של "מדינות לאום", שנתיניהם היו אמורים להפוך בעתיד ל"אזרחים", לאחר שהמעצמות יסתלקו מן המנדט שקיבלו מחבר הלאומים. גבולות המדינות הלאומיות הללו נקבעו לפי צרכי התשלובת של תאגידי הנפט הדומיננטיים והמעצמות המנצחות, בריטניה, צרפת וארה"ב. הוקמו מדינות משונות, כמו ערב (הסעודית), סוריה, עירק, (עבר) הירדן, לבנון ופלסטינה, שבתוך גבולותיהן ששורטטו בחופזה, מצאו עצמם נתינים מקהילות ומכנסיות שונות שוכנים יחדיו. לעתים הושתלו מלמעלה שליטים זרים, כמו פייסל בבגדד, עבדאללה בעמאן, המשפחה הסעודית בערב, וראשי הציונים בפלסטינה, הכול למען סדר הנפט. הפרק השמיני מוקדש לעסקי הנפט-נשק ששגשגו עד שנות ה-90 של המאה ה-20.

מאז שנות ה-2000, סדר הנפט שארגנו המעצמות לאחר מלחמת העולם השנייה, התערער לחלוטין. סיום המלחמה הקרה, קריסת בריה"מ, הרעו את רווחי הנפט והנשק. העולם השתנה. יותר נכון לומר, יחסי הכוח התאגדיים-מדיניים השתנו. מעצמות העל הישנות ארה"ב ורוסיה, הפכו למדולדלות ולמשופעות בחובות ובאוכלוסיות עניות ונחשלות. מעל לכל, חלקה של קואליציית הנפט-נשק הישנה מכלל הרווחים בעולם שקע לאחוזים בודדים. מולה צמחה קואליציה צעירה ונמרצת "קואליציית ההייטק", שהצליחה לנכס ב-2021 כחמישית מכלל הרווח התאגדי העולמי.

כל אלה היו התנאים המקדימים לפתיחה מתחדשת ומבטיחה למדי של מלחמות. התפנית ארעה ב-2022 עם פלישת הצבא הרוסי וספיחיו לאוקראינה והמלחמה המתמדת שבעקבותיה. היא המשיכה בהתארגנות הצבאית המחודשת של מדינות אירופה והציפיות לפתיחת גרסה חדשה של מלחמה קרה בין שני גושים. וכמובן, אין טוב מהתלקחות חדשה במזרח התיכון. זה אזור רווי בנפט, בעוני, בבערות, בהתפוצצות דמוגרפית, בהתייבשות, במדינות מלוכניות ואוטוריטריות, במיליציות כנסייתיות קנאיות הממונות היטב בכספי רווחי הנפט.

הקונפליקט הפלסטיני-ישראלי היה מלכתחילה רקע מצוין להבערת האזור. וכאן נכנסת הברית הצבאית-מדינית שהתחזקה מאז שנות ה-70 בין ארה"ב לישראל. בעידן שלאחר המפולת בווייטנאם פתחה האליטה האמריקאית במסע ממומן היטב להחזרת קרנה של השמרנות ולשיבה אל "הערכים האמריקניים הישנים". במזרח התיכון, היא ובעלות בריתה עודדו וארגנו מחדש תנועות פוליטיות שמרניות וכנסיות אל עליון יחיד כאמצעי נגד התנועות הרדיקליות שערערו את הסדר האמריקאי ושנתפסו בעיני האליטה כמכשיר "קומוניסטי" שמנוהל בידי בריה"מ במטרה להשתלט על המזרח התיכון. המשפחות המלכותיות במזרח התיכון הזרימו פטרו-דולרים למימון מלגות ומשרות במדרסות, לשיקום מסגדים ולחיזוק האמונה נגד רעיונות המהפכה והמודרניזציה, שהביאו הכופרים האמריקאיים ובעלי בריתם הציוניים.

עליית ממשלת בגין ב-1977 כבר חשפה בגלוי את יסודותיה הקולוניאליים של התנועה הציונית ומדינת ישראל, שממשלותיה הקודמות השתדלו להסתיר. בעבר, ישראל נהנתה מתדמית של מדינה קטנה העומדת נגד מדינות ערביות פרו-סובייטיות, כמו מצרים וסוריה, הרוצות בהשמדתה ובסילוק ארה"ב מהמזרח התיכון. עתה נחשפו יסודות הקונפליקט בין ארגוני ההתנגדות של התנועה הלאומית הפלסטינית לבין ישראל המנשלת והכובשת.

ממשלות הימין הרדיקלי שעלו מאז 1977 כבר היו גלויות ברצונם לטהר את שטחי הכיבוש וליישב בשיטתיות מתנחלים. הם הפקיעו באופן בוטה, ולרוב אלים, שטחים במרחבים פלסטיניים צפופים ויישבו בהם אוכלוסיות יהודיות, המשתייכות ברוכן לכנסייה הרבנית.

הקולוניזציה תאמה לאידיאולוגיה החדשה שהגיעה ממרכזי הקפיטליזם. הכיבוש הופרט כחלק מהתפיסה הניאו-ליברלית הרעננה שאימצו הממשלים הישראליים. למעשה היה מדובר במימון ותמיכה גלויה וסמויה בגופים חצי צבאיים שדמו במתכונתם ל-Freikorps, יחידות של חיילים משוחררים גרמניים, אשר פעלו בשטחים האפורים שבגבולות בין גרמניה ופולין שלאחר מלחמת העולם הראשונה.

הליכוד מימן מיליציות של מתנחלים בנוסח ה-Freikorps שנועדו להפעיל טרור ולהבריח איכרים ורועי צאן מהאזורים החקלאיים "האפורים" בשטחים הכבושים, כדי להשתלט עליהם בשיטתיות ולהכשירם אט אט להתנחלויות קבועות. אנשי המיליציות בשטחים הכבושים נשאבו כמעט כולם מן המאגר שהלך וגדל של מאמיני הכנסייה הרבנית. מאגר זה טופח במקורו על ידי ממשלות העבודה, ולמעשה עוד מתקופת המנדט הבריטי, כאשר הארגונים המפלגתיים החילוניים נחשבו עדיין לגוף המרכזי שעסק בניהול ופיתוח המשק הצינוני ובהקצאת משאבים לפרויקטים של הקולוניזציה.

מבחינה פוליטית הכנסייה הרבנית נחלקה לשני מחנות פוליטיים: אלה ששיתפו פעולה באופן פעיל עם התנועה הציונית ואלה שלכאורה סירבו לשתף עמה פעולה, לפחות באופן גלוי, עד שאפילו כינו עצמם "אנטי-ציוניים". מבחינה תיאולוגית שני המחנות זהים כמעט לחלוטין. שניהם משתייכים לאותה כנסייה רבנית על פולחניה וטקסיה הגזעניים והמיוזגניים והצגת "הדו-חושב". הם משננים אותם כתבים תלמודיים ואותם פרשנויות הפוסט תלמודיות גזעניות ואנטי חילוניות.

ההבדל התיאולוגי העיקרי הוא שה"אנטי-ציוניים" לכאורה, הנחשבים ל"מתונים", נוקטים בגישה פאסיבית – כלומר מחכים בסבלנות לכוחות המשיח שיסדירו את שוק "הגאולה" העולמית, מאורע שבו הגזע העליון היהודי אמור לזכות בתגמולים על ההשקעות לטווח ארוך מרובות הסיכונים. לעומתם, המחנה השני, "הרדיקלי", מעוניין ב"התערבות" (רגולציה) בשוק "הגאולה" המשיחי, וזאת כדי לעורר את המשיח שיואיל להזדרז ולהזדווג עם בת זוגתו "השכינה" ויביא סדר חדש וסופי לעולם, בו הגזע היהודי ישלוט.

בשנות ה-80 החלו לצוץ מפלגות ימין רדיקליות. רובן עטו עדיין רעלה חילונית של תורת הגזע (המבוססת על הצדקות ביטחוניות, סוציולוגיות ותרבותיות). לאחריהן הופיעו מיני מפלגות גזע שייסדו גנרלים בדימוס שהטיפו לביצוע טרנספר של הפלסטינים "משטחי המולדת". בסופו של התהליך, שני המחנות של הכנסייה הרבנית התחברו לקואליציה שמימית של ממשלת הליכוד בראשות בנימין נתניהו. זאת קואליציה שהוגדרה על ידי חבריה כ"ימין מלא". לפחות בעיניהם (ובעיני מבקריהם האנטי-ציונים), הציונות הגיעה למימושה המלא.

במקביל התרחשו תהליכים דומים במדינות המזרח-התיכון. הבטחות ל"שחרור לאומי" ותקוות ל"מודרניזציה" שפיזרו דיקטטורים במצרים, תורכיה, עירק, אירן וסוריה, נמוגו, ופינו דרך לכנסיות האיסלמיות הרדיקליות. כך ארע במצרים, באירן, בעירק ובסוריה, אשר פרצו בהן מרידות שנתמכו על ידי המוני המאמינים המאוכזבים. 1978, שנת עליית חומייני, הייתה שנת המפנה הרשמית שבה הכנסיות הישנות של האל העליון היחיד במהדורה מותאמת לטכנולוגיות הכוח החדשות שבו לשלוט במזרח התיכון.

קונפליקטים ישנים-חדשים, כנסייתיים, אזוריים ואתניים, היו מובטחים ושתי הכנסיות הראשיות כיכבו בהם: אחת, הכנסייה הסונית שבשליטת בית המלוכה הסעודי והמיליציות הוההביות. השנייה, הכנסייה השיעית, שבשליטת החונטה של האייתולות ומיליציות משמרות המהפכה. שתי המיליציות אכפו את פולחני כנסיותיהן והטילו את אימתן על הנתינים ובעיקר על הנתינות של מדינותיהן.

לאחר ש'אל קאעידה', אחת מהמליציות המוסלמיות (שמומנה על ידי אחד מהבנקאים הקרובים לבית המלוכה הסעודי), החריבה ב-2001 את "מגדלי התאומים" בניו-יורק ואף פגעה בבניין הפנטגון ורצחה כ-3000 אמריקאים, הגיעה פלישה אמריקאית שנייה לעירק ולאפגניסטן ("מלחמת המפרץ" השנייה), ובסופה השתלטו לכמה שנים מיליציות סוניות ושיעיות על מחוזות שונים בעירק, סוריה, אפגניסטן ופקיסטן. מנגד השתלטו מיליציות שיעיות על אזורים שונים בעירק, בלבנון ובתימן.

בעשור זה, הלך והתחזק בישראל הימין הרדיקלי והשתלב בגלוי בכנסייה הרבנית על כלל פלגיה, "המתונים" ו"המשיחיים". הממשלות של נתניהו השתלבו בארגוני המתנחלים ואפשרו להם לחדור ולהשתלט על נקודות מפתח במסד הביטחוני הישראלי, במשטרה האזרחית, בארגוני הממשלה ובתשתיות החינוך, התרבות והתקשורת.

הכיבוש הישראלי והדיכוי בשטחים הכבושים של פלסטין הולך ומחמיר מזה כחמישים שנים. הממשלות הישראליות בשלושים השנים האחרונות הצליחו למלכד כל אפשרות למוצא מהסכסוך המתגבר, והקואליציה הנוכחית, שהיא חיבור הדוק בין ימין רדיקלי, ניאו-ליברליזם והכנסייה הרבנית נראית מבטיחה במיוחד. ארגוני ההתנגדות הישנים של הפלסטינים, בעיקר הפת"ח ו"החזית העממית", איבדו את התמיכה ההמונית ובעיקר את מימון. לפלסטינים נותרה דרך אחת להתנגדות, הדרך הממומנת ביותר על ידי קואליציית הנפט-נשק: המיליציות האיסלמיות.

וכך קיבלנו שתי מיליציות מזוינות ונחושות: מיליצית הכיבוש וההתנחלות של הכנסייה הרבנית ומיליצית ההתנגדות, החמאס והג'יהד, של הכנסיות המוסלמיות. שתיהן מבטיחות וגם מקיימות לא להיכנע לעולם ולהמשיך במלחמות המתקשרות והמומנות היטב. אמן. הדרך לעזה הייתה פתוחה ורק עיני האנליסטים והמומחים היו עצומות לרווחה.

ביבליוגרפיה

אדיב, אודי (2017) *הסוציאליזם הציוני. שכרו של חלום*. חיפה: בוקספר.
אור, עקיבא ומושה מחובר (1961) *שלום, שלום, ואין שלום*. הוצאה ראשונה. הוצאה עצמית: ירושלים.

ניצן, יהונתן ושמשון ביכלר (2022) *ההון ושכרו*. חיפה: פרדס.
נמרוד, יורם (2000) *ברירת השלום ודרך המלחמה. התהוות דפוסיים של יחסי ישראל-ערב: 1947-1950*. גבעת חביבה: המכון לחקר השלום.

Adiv, Udi (2022) *Socialist Zionism: A Broken Dream: Neo-Zionism Vs. Post-Zionism*. Amazon.

Bichler, Shimshon, and Jonathan Nitzan (2014) "No Way Out: Crime, Punishment and the Capitalization of Power", *Crime, Law and Social Change* 61 (3, April): 251-271.
Huntington, Samuel (1993) "The Clash of Civilization?", *Foreign Affairs* 72 (3): 22-49.